

Monikieliset ja maahan muuttaneet yhteiskunnallisina vaikuttajina työryhmän kokousmuistio 3/2021

Poliittinen vaikuttaminen edustuksellisen demokratian keinoin

Vieraskielisten ja ulkomaalaistaustaisten poliittinen osallisuus Suomessa: äänestäminen ja ehdolle asettuminen – Josefina Sipinen, Tampereen yliopisto

Poliittisessa osallistumisessa vaaleihin ehdokkaana tai äänestäjänä **on suuria eroja eri kieliryhmien ja vaalityyppien välillä**. On tärkeää huomata, että kuntavaaleissa äänioikeutettuja on laajempi ryhmä kuin eduskuntavaaleissa – äänestysaktiivisuus eri kieliryhmissä eri vaaleissa selittyy osin äänestäjien erilaisella profiililla (eduskunta- ja presidentivaalien äänestäjät ovat kansalaisia). Yhtäältä voidaan ajatella, että osallistumiskynnyksen tulisi olla matalampi kuntavaaleissa, toisaalta voi olla että kansalliset vaalit nähdään merkittävämpinä.

Täysin luotettavia tietoja vieraskielisten äänestysaktiivisuudesta ei ole, koska pääkaupunkiseudun kunnissa (Espoossa ja Helsingissä), missä paljon vieraskielisiä ei ole kattavasti käytössä sähköistä äänioikeusrekisteriä. Ehdokasrekisteristä löytyy kohtuullisesti taustatietoja ulkomaalaistaustaisista ehdokkaista (joskin äidinkielen sijaan saatavilla on tieto asiointikielestä), mutta tämä ei kerro arvoista ja asenteista, jotka vaikuttavat poliittiseen osallistumiseen. Esimerkiksi FinMonik-tutkimuksessa on kysytty äänestämisestä, muttei laajemmin poliittisista arvoista ja asenteista. FSD3448 Pääkaupunkiseudun viiden suurimman vieraskielisen ryhmän arvot, asenteet ja identiteetit 2018-2019 -aineisto on tällä hetkellä ainutlaatuinen tässä mielessä. Sipinen pitää lisäksi tärkeänä sitä, että vieraskielisten ja ulkomaalaistaustaisten poliittisesta osallistumisesta vaaleissa tuotettaisiin lisää tietoa kieliryhmittäin esimerkiksi erilaisten kyselytutkimusten kautta.

Eri ryhmien osallistumiseen vaikuttavista eroista ei nykyisen tutkimustiedon valossa voi sanoa tarkemmin. Tärkeä kysymys on, mistä eri ryhmät saa tietoa yhteiskunnasta ja politiikasta ja mitä kanavia tässä hyödynnetään.

Mielenkiintoista on myös, miten arvot ja asenteet vaikuttavat ulkomaalaistaustaisten poliittiseen osallistumiseen, sekä tietysti se, miten ulkomaalaistaustaiset valtuutetut näkevät oman roolinsa päättäjinä, minkälainen asema heillä on puolueen sisällä, ja liittyykö tähän mahdollisia osallistumisen esteitä.

Ehdokasasettelua ja valittuja ehdokkaita tarkastelemalla havaitaan selvästi vieraskielisten ja ulkomaalaistaustaisten aliedustus kunnanvaltuustoissa. Joissain kieliryhmissä ehdokkaita on ollut kattavasti (eli miltei samassa suhteessa heidän osuuteensa ko. kunnan asukkaista), mutta aliedustus tulee esiin, kun tarkastellaan vaaleissa läpimenneitä ehdokkaita. Erityisesti venäjän- ja vironkieliset on aliedustettuja ehdokaslistoilla ja valtuustoissa. **Ulkomaalaistaustaisten ehdokkaiden ehdolle asettumista selittää ensisijaisesti se, pyrkivätkö puolueet rekrytoimaan ulkomaalaistaustaisia ehdokkaita.** Puolueiden halukkuuteen vaikuttaa näiden analyysi potentiaalisista äänestäjistä ja potentiaalisista läpimenijöistä. Se, nähdäänkö ulkomaalaisten ehdokkaiden mukanaolo arvoksi sinänsä vaihtelee puolueittain. **Ehdokasrekrytoinnissa merkitystä on puolueaktiivien verkostoilla.** Haaste voi olla puolueiden kyky saada tietoa potentiaalisista ehdokkaista tai tunnistaa näitä ulkomaalaistaustaisen väestön joukosta, jos rekrytoijilla ei ole yhteyksiä ulkomaalaistaustaiseen väestöön.

Ulkomaalaistaustaisten vaaliosallistumista selittäviä erityispiirteitä ovat mm. kokemukset lähtömaista, Suomessa tarjotut mahdollisuudet ja oman paikallisen viiteryhmän poliittinen kiinnittyminen. Äänestyspäätöksessä merkittävää on myös se, löytyykö ehdokkaiden joukosta samastuttava ehdokas.

Ulkomaalaistaustaisten äänestämättä jättämisen syyt ja kuulumisen kokemuksen yhteys äänestämiseen – Projektikoordinaattori Anna Seppänen, THL

Seppänen esitteli FinMonik-tutkimuksen (2018-2019) tulokset äänestämättä jättämisen syistä. Tutkimukseen vastaajat ovat ulkomaalaistaustaista aikuisväestöä eli ulkomailla syntyneitä tai ulkomailla syntyneiden vanhempien aikuisia lapsia.

Tutkimuksessa kysyttiin eri vaaleissa äänestämisestä. Mikäli ei ollut äänestänyt, kysyttiin eri syitä äänestämättä jättämisestä valmiiksi annettujen vastausvaihtoehtojen avulla. Vastajien useimmiten valitsemat selitykset olivat tiedon puute; vaalit ja äänestäminen eivät kiinnosta ja epäluottamus politiikkaa kohtaan. Lisäksi vaihtoehdot vaikea löytää sopiva ehdokas ja en usko, että äänestämällä voi vaikuttaa valittiin melko usein.

Eri vastausvaihtoehtojen valinnassa korostuivat erot maaryhmien välillä. Ei riittävästi tietoa -vaihtoehdon valitsivat erityisesti Aasian maista muuttaneet. Kiinnostuksen ja luottamuksen puutteeseen viittasivat erityisesti virolaiset vastaajat.

Tutkimuksen mukaan suomen- ja ruotsinkielen taito lisää äänestystodennäköisyyttä. Esimerkiksi perheen takia Suomeen muuttaneet äänestivät todennäköisemmin kuin työn vuoksi muuttaneet. Psykkinen kuormitus laskee äänestysinnostusta, mikä osaltaan tarkoittaa sitä, että terveys ja hyvinvointi ovat tärkeitä tekijöitä myös poliittisen osallisuuden näkökulmasta.

Keskustelu

Eri kieliryhmät

Erot eri kieliryhmien välillä eivät ole symmetrisiä. Erityisesti olisi pohdittava sitä, minkä ryhmien kohdalla on osallistumisen puutteesta tulisi huolestua, milloin on kyse syrjäytymisestä.

Aiemmat kokemukset poliittisesta osallistumisesta ja demokratiasta ovat merkittäviä. Esimerkiksi entisen Neuvostoliiton alueelta tulleilla voi tästä syystä olla epäluottamusta demokraattista järjestelmää kohtaan. Samaan aikaan kun joidenkin työryhmän jäsenten mukaan vaikuttaa siltä, että joillain venäjänkielisillä on melko pinnallinen käsitys suomalaisesta poliittisesta järjestelmästä, on myös tutkimusnäyttöä siitä, että suomalaiset saattavat suhtautua epäilevästi Suomen ja Venäjän kaksoiskansalaisten poliittiseen osallistumiseen¹.

Esimerkiksi virolaistaustaisten kohdalla näyttäisi siltä, että monet virolaiset kokevat, he keskittyvät mieluummin politiikkaan kotimaassaan, joka on myös hyvin lähellä. Tämä ei yhtäältä välttämättä ole ongelma, jos kyse on työmuuttajista, jotka valitsevat keskittyä politiikkaan kotimaassaan. Toisaalta virolaiset kokevat Suomessa työsyrintää ja alipalkkausta – myös tästä syystä poliittinen kiinnittyminen olisi tärkeää.

Esimerkiksi somalitaustaiset on hyvin organisoituneita, ja tämä näyttää näkyvän vaaleissa. Varsinkin vuonna 2017 somalitaustaisten äänestysaktiivisuus oli korkea. Somaliyhteisön keskuudessa on paljon järjestöjä, jotka pystyvät organisoitumaan tietyn ehdokkaan taakse. Yhteisö on myös muutoin hyvin verkostoitunut: ”jos vaikka mummulle, joka ei puhu suomea käy jotain, sana kyllä leviää todella nopeasti koko yhteisössä”. Lisäksi poliittisen osallistumisen kulttuuri on historiallisesti pitkä ja aktiivinen alueella, josta somalitaustaiset tulevat.

Toisaalta on myös niin, että esimerkiksi Intiassa on vahvat demokraattiset perinteet, mutta poliittinen osallistuminen Suomessa ei näyttä erityisesti kiinnostavan intialaisia Suomessa. Onko kyse siitä, että ei ymmärretä omia oikeuksia, onko käsillä riittävästi tietoa esimerkiksi äänestämisestä ja vaikkapa siitä minkälaisista asioista kuntavaaleissa päätetään? Onko tällainen tieto kattavasti saatavilla eri kielillä – **onko tieto helposti saavutettavissa, houkuttelevaa, kohderyhmän kanssa tuotettua ja kohdennettua?**

¹ Kananen, M., & Ronkainen, J. (2020). Finnish-Russian dual citizens and the changing political climate of supranational citizenship. In *International Perspectives on Inclusion within Society and Education* (pp. 57-69). Routledge.

Poliittista osallistumista voisi verrata myös Maslowin tarvehiearkiaan. Jos esimerkiksi työttömyys ja ongelmat perheessä ovat ensisijainen huoli yksilölle, ne voivat viedä huomion poliittisesta osallistumisesta. Ylipäänsä tulo- ja koulutustaso vaikuttaa usein äänestyskäyttäytymiseen. Tässäkin voi olla ryhmäkohtaisia eroja. On tutkimusnäyttöä siitä, että koulutustaso ja kuntavaaleissa 2017 sosioekonominen asema ei vaikuttanut somalinkielisten äänestysaktiivisuuteen toisin kuin esimerkiksi venäjän ja vironkielisten kohdalla.² Somalit siis äänestivät matalasta tulotasosta huolimatta.

THL:n käyttämä kotoutumisen himmeli onkin hyvä havainnollistus poliittiseen osallistumiseen vaikuttavien asioiden moniulotteisuudesta. "Himmeli" sisältää mm. terveyden, turvallisuuden ja poliittisen osallistumisen elementit – vaikutukset yhteen osa-alueeseen säteilevät aina muualle. Yleensä kotoutumispuheessa ylikorostuu työelämä, mutta poliittinen aktiivisuus on myös esimerkki kotoutumisesta ja siinä voi näkyä haasteet muilla kotoutumisen osa-alueilla. Myös hyvien väestösuhteiden malli on tärkeää pitää mielessä.

Puolueiden rooli

Viestinviejällä on väliä. Äänestäjien mobilisoiminen omalla äidinkielellä on todennäköisesti toimiva keino. Kuntavaaleissa puolueilla ei ole resursseja monikieliseen viestintään, ehdokkaat tekevät sen jos joku, ja he ratkaisevat sen miten vähemmistöjen edustus muotoutuu.

Äänestyspäätöksessä itseä puhuttelevalla ehdokkaalla on iso rooli. Puolueiden tulisi kiinnittää erityistä huomiota ehdokashankintaan, eli siis jo ehdokasasettelun vaiheessa pitäisi pohtia näitä asioita. Voi myös ajatella, että maahanmuuttajataustaiset eivät ole ainoa ryhmä, jossa on äänestyspassiivisuutta esimerkiksi nuoret on tällainen ryhmä – myös heidän kohdallaan puolueet ovat varmasti miettineet tavoitavuutta.

Millaista tukea puolueilta saa? Olen ollut pitkään poliittisesti aktiivinen, mutta en ole koskaan nähnyt, että puolueet olisivat yrittäneet tavoittaa vieraskielisiä erityisesti tai satsanneet näiden ehdokkuuteen.

Maahanmuuttaneet ehdokkaat tarvitsevat ääniä myös ns. valtaväestöltä.

Maahanmuuttajataustaiset eivät välttämättä äänestä maahanmuuttajataustaista, se voi olla myös päinvastoin

² Sipinen, J. (2021). Poliittinen osallistuminen osana kotoutumista: Maahan muuttaneiden äänestysaktiivisuus vuoden 2017 kuntavaaleissa . *Politiikka*, 63(2).

Joskus näyttää siltä, että puolueet hoitavat ehdokasrekrytoinnin melko ohuin tiedoin: esimerkiksi yksittäisen televisioesiintymisen perusteella useat puolueet ovat ottaneet yhteyttä tiettyyn ulkomaalaistaustaiseen henkilöön. Tässä näkyy siis se, että **ehdokashankinnasta vastaavien henkilöiden omat verkostot eivät ulotu maahan muuttaneeseen ja monikieliseen väestöön.** Samalla ehdokasrekrytoinnista vastaavilla ei aina ole paras mahdollinen hahmotus siitä, kuka nauttii kunnioitusta tietystä kieliryhmässä. Puolueiden ehdokashankinnassa tulisikin olla mukana eri vähemmistöjen edustajia.

Kuntademokratia

Varmasti ihmiset ovat kiinnostuneita jollain tasolla kuntademokratiaan liittyvistä kysymyksistä kuten äidinkielen- ja uskonnonopetus lapsille. Paljon suurempi kysymys tuntuu kuitenkin monelle olevan kysymykset, joista päätetään valtiohallinnon tasolla. Itse kävin kuntavaalien yhteydessä keskustelua monien ihmisten kanssa, ja toistuvasti kysymys joka vaivasi monia Suomeen muuttaneita oli se, että heidän lähtömaassa asuvat, ikääntyneet vanhempansa eivät pääse Suomeen kuin korkeintaan turistiviisumilla. Moni ajattelee varmasti, että arjen asiat hoituvat – joku tie kyllä korjataan riippumatta siitä äänestäkö. Ja sitten voi tuntua siltä, että näihin itselle kaikkein tärkeimpiin kysymyksiin ei pääse vaikuttamaan.

Sähköisen äänioikeusrekisterin käyttö pitäisi saada laajemmaksi. Kun Helsinki ja Espoo puuttuvat, jää pimentoon paljon tietoa koskien ulkomaalaistaustaisia äänestäjiä.

Jos kieliryhmät ovat keskenään erilaisia, niin ovat kunnatkin. Vertailemalla kolmea pientä kuntaa Varisnais-Suomessa tulee esiin, miten kuntavaalit ja kiinnittyminen on erilaista eri kunnissa. Uudessakaupungissa ulkomaalaistaustaisen väestön osuus on kasvanut muun muassa johtuen paikallisesta teollisuudesta, ja siellä kuntavaaleissa menikin läpi ulkomaalaistaustainen ehdokas. Lähellä Paraisilla näkyy ruotsinkielisen kunnan oma dynamiikka, ja maaseutukunta Loimaassa eivät ulkomaalaisten kausityöntekijöiden merkittävästä läsnäolosta huolimatta ulkomaalaistaustaiset ehdokkaat olleet lähelläkään läpimenoa.

Demokratiakokeilu Järvenpäässä – Elina Eerola (Sitra) ja Järvenpään kaupungin edustajat

Osana Sitran Demokratiakokeilut-hanketta³ Järvenpäässä toteutettiin Toimi politiikan näyttämöllä -hanke. Hankkeessa ulkomaalaistaustaiset osallistujat oppivat kuntapäätämisen käytännöistä eläytymisen keinoin. Hanke on tuottanut selkokielen oppaan Anna äänesi kuulua kuntapolitiikassa.

Kokeilu mahdollisti monipuolisemman viestinnän kunnan taholta kuin mitä vaalien yhteydessä yleensä tehdään. Hankkeen kokemusten perusteella on tärkeää rakentaa tiloja, jotka mahdollistavat demokratian harjoittelun ja kiinnittää huomiota kunnan resursseihin myös mitä tulee eräänlaiseen "etsivään työhön". Monikielisen ja maahan muuttaneen väestön integroiminen muihin kunnan työryhmiin ja neuvostoihin (esim. nuoret, seniorit) olisi tulevaisuudessa tärkeää.

Muuta

Selkeäkielinen ja visuaalinen aineisto tärkeää, kokouksessa ei juuri ehditty puhua sosiaalisen median mahdollisuuksista. Olisiko oikeusministeriön äänioikeuskirje viestinnän uudistamisen paikka? Jokaiselle jaettavan kirjeen olisi hyvä sisältää selkeää kieltä ja kuvia.

Puheenjohtaja ehdotti, että tämä ryhmä vetoaisi äänestämiseen tammikuun aluevaaleissa.

³ Hankkeen tuottamia materiaaleja: Hankkeen loppuraportti; Kohti yhdenvertaisempaa osallisuutta – demokratiakokeilun arviointi; Raportti kyselystä venäjänkielisille helsinkiläisille (suomi); Raportti kyselystä venäjänkielisille helsinkiläisille (venäjä); linkki selkokieliseen osallisuusvideoon.